

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

5 Quænam sit facultas, in qua formalis residet libertas causæ creatæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94135](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94135)

cur libertas, de cuius ratione est, ut cum omnibus illis prærequiritis maneat potentia integra ad agendum, & non agendum, etiam in sensu composito respectu talium conditionum antecedentium, ut declaratum est. Suppositionem autem consequentem vocat omnem illam, quæ includit ipsammet actionem creaturæ, quia iam illa supponit usum liberum, ut declaratum est. Vnde necessitas ex illa non potest ipsum liberum usum auferre, quia non est necessitas rei, sed illationis tantum, ut D. Thom. dixit quæstio. 24. de verit. art. 1. ad 13. Qui hanc doctrinam confirmat lib. 2. Physic. lect. 15. in principio: fauet etiam D. August. 5. de Ciuit. cap. 10.

SECTIO V.

Quenam sit facultas, in qua formaliter residet libertas cause creata.

Tertia & quarta ratione dubitandi sectione secunda propositis peritur, ut distinctius declaremus, quænam sint cause creatæ, quæ in agendo non subduntur necessitati, & per quam facultatem hoc dominium habeant. Et quidem de causis principalibus, seu operantibus ut quod, facilius est resolutio ex dictis: ostendimus enim res omnes ratione carentes, carere etiam libertate ob imperfectionem suam. Quo fit, ut e contrario omnia agentia rationalia seu intellectus, sint etiam agentia libera: nam illa negatio usus rationis est sufficiens, & adæquata ratio carere libertatis: ergo opposita affirmatio, est etiam adæquata ratio oppositæ affirmationis. Et confirmatur: nam ostensum est in particulari hominem esse agens liberum, licet in gradu intellectuali sit infimum omnium: ergo à fortiori dicendum est omnia agentia creata, quæ intellectum habent, habere etiam libertatem. Quod iterum de intelligentiis creatis in particulari dicemus infra de eis disputantes. Neque contra hoc obstat argumentum sumptum ex motibus aut influentiis cælorum. Nam quod attinet ad intelligentias motrices cælorum, etsi in aliis rebus liberæ sint, possunt in mouendis cælis necessitate aliqua duci, vel ex motione & imperio superioris agentis, vel ex fine præcõcepto, quem immutabiliter diligunt atque intendunt. Quod vero ad influentiam cælorum attinet, dicendum est illam non extendi directe ac per se ad res spirituales, & immateriales, tum quia solum influunt per Physicum motum, cuius res spirituales incapax est, tum etiam, quia res spiritualis est ordinis superioris, & ideo in eam directe agere non potest res materialis. Animi autem hominum in se immateriales sunt, & libertatem habent, quatenus immateriales sunt, & per immaterialem potentiam operantur, & ideo influentia cælorum non potest libertatis usum hominibus impedire, etiam si indirecte medio corpore, & affectibus eius possit illas in alterutram partem magis aut minus inclinare, quam inclinationem potest homo sua libertate superare, & altris dominari.

Ex quo ulterius constat, principium principale quo liberæ actionis, semper esse substantiam aliquam, seu substantialem formam spirituales. Probatur, quia huiusmodi principium, vel est anima rationalis, vel aliqua superior substantia, sed anima rationalis est immaterialis, & multo magis omnis superior substantia: ergo. Et confirmatur: nam omnis forma materialis, quatenus talis est, operatur absque intelligentia & ratione, & ideo operatur modo mere naturalis: ergo forma, quæ est principium liberæ actionis esse debet spiritualis.

Tertio hinc etiam constat, principium proximum actionis liberæ esse potentiam aliquam substantiæ spiritualis, quatenus spiritualis, seu intellectualis est. Quod addo propter animam humanam, quæ licet Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

plures habeat facultates, multæ tamen earum materiales sunt, quia non conueniunt illi, quatenus intellectualis est, & ideo non sunt principium proximum liberæ actionis. Ratio huius assertionis est, quia principium proximum debet esse accommodatum principali. Item, quia res non habet dominium sui actus, nisi quatenus intellectualis est: ergo non habet hoc dominium, nisi per facultatem pertinentem ad gradum intellectualem: hic autem gradus immaterialis est secundum se, & secundum omnes potentias sibi proximas: ergo. Solum est animaduertendum, dupliciter actionem aliquam denominari liberam: scilicet, ut actum elicitum, seu proximè in ordine ad potentiam efficientem actionem, quomodo ipsum velle liberum est, vel ut actum imperatum, seu remotè in ordine ad potentiam, mouentem, seu applicantem inferiorem facultatem ad agendum, quomodo ambulare est liberum. Cum ergo agimus de proximo principio actionis liberæ, intelligendum est de actione proprie libera in ordine ad suum immediatum principium: & hoc modo dicimus, principium proximum actionis liberæ esse facultatē spirituales: nam principium proximum actionis, quæ solum imperatiuè libera est, interdum esse potest facultas materialis, ut est potentia motiua secundum locum residens in membris corporis, quia illa esse potest subordinata superiori sententiæ spirituali, in qua est propria vis denominatiua in suum actum, & mediante illo in inferiorem potentiam & actionem eius. Vnde etiam dici potest, quod licet actio imperatiuè libera physice, & secundum suam entitatem proximè fiat ab alia potentia, denominationem autem libertatis non habet nisi a superiori potentia medio actu eius: illa ergo potentia, quæ principium proximum est actus per se ac immediatè liberi, spiritualis esse debet, ac per se spectas ad intellectualem gradum, quatenus talis est.

Liberum arbitrium non in actu, vel habitu, sed in potentia aliqua consistere.

Atque hinc quarto concludimus liberum arbitrium creatum directe & formaliter consistere in huiusmodi potentia, quæ prædictam vim, & dominium habet in suum proprium actum. Nec oportet immorari in refutandis eorum opinionibus, qui dixerunt liberum arbitrium consistere in aliquo actu, vel in habitu, vel in potentia, prout aliquo habitu affecta. Ex quibus opinionibus primam tenuit Heruæus quodlib. 1. q. 1. secundam Bonau. in 2. dist. 25. art. 1. q. 4. tertiam Albertus in 2. dist. 24. art. 5. Verum hæc opiniones aut probabiles non sunt, aut aliter vocib. vtuntur. Homo enim liberum arbitrium habet, etiam quando nihil operaretur, alias amitteret liberum arbitrium per solam cessationem ab actu, quod absurdum est: non ergo potest liberum arbitrium in actu consistere. Item homo est liberi arbitrij, quia potest operari, & non operari positus omnibus requiritis ad agendum: est autem potens proximè ad operandum per aliquam potetiam: ergo libertatem habet proxime per aliquam potentiam animæ: talis ergo potentia erit liberum arbitrium. Deinde, si libertas arbitrij consistit in aliquo actu, inquiri, an ille actus sit elicitus à potentia libera, nec ne. Si primum dicatur, iam libertas antecedit illum actum: est ergo in ipsa potentia ante actum. Si vero dicatur secundum, ille actus necessarius est: quomodo ergo in illo potest consistere arbitrij libertas?

Dicetur fortasse illum actum, etsi necessarius sit posse esse principium liberæ electionis aut deliberationis: ita enim visus est philosophari Heruæus. Existimat enim potentiam non esse aptam ad eliciendum actum liberum, nisi præcedat actus necessarius, qui sit principium eius: nam liberum actum (inquit)

Pp 2 præce-

nia semper est potens a spiritualia.

Liber a-
ctus, vel
elicitus,
vel impera-
tus.

IV.

V.
Obiectioni
responde-
tur.

præcedit deliberatio, & deliberationem præcedit voluntas deliberandi. Sed hoc intelligi potest de actu intellectus, vel de actu voluntatis. Verum ergo est ante primum actum liberè elicitum, debere necessariò præcedere actum intellectus, non liberum nec propriè voluntarium, sed naturalem: quia cum nihil possit esse volitum quin sit præcognitum, ante omnem volitionem antecedere debet iudicium aliquod; illud ergo iudicium, quod antecedit primam volitionem, non potest esse ex voluntate profectum, & consequenter neque liberum. Improprissimè autem ac falso dicitur, illud iudicium esse ipsum liberum arbitriū, eo quod in suo genere possit esse fundamentum & origo liberi vsus, quia solum est conditio requisita & applicatio obiecti, ut potentia libera possit sua facultate vri. Et quamvis daremus iudicium illud concurrere actuè ad actum liberè elicitum à voluntate, nihilominus non in illo consisteret libertas: nam potius ipsum de se naturaliter influit, expectat tamen (ut sic dicam) consensionem seu influxum voluntatis, in cuius potestate est illum tribuere aut suspendere: non ergo recte tribuitur libertas illi iudicio seu actui intellectus, ut principio, in quo proximè residet.

VI.

Si vero id intelligatur de actu voluntatis, non est in vniuersum verum ante omnem actum liberum voluntatis, præcedere aliquem actum naturalem, qui sit principium actus liberi: quis enim est talis actus, aut quæ necessitas cur antecedere debeat. Respondetur, illum esse voluntatē deliberandi. Sed contra: nam in primis in Deo est perfecta libertas sine tali voluntate, præexistente in intellectu (modo nostro intelligendi) perfecta rerum scientia merè naturali ac necessaria. Angelus etiam in primo instante habuit actum liberum voluntatis absque præiudicio voluntate deliberandi, per intellectum, sed supposita tantum aliqua actuali cognitione intellectus, quam habuit concreatam & receptam potius quam propria voluntate acquisitam. Et similiter homo si in intellectu habet sufficientem propositionem & considerationem obiecti, etiam si illam non habeat ex applicatione voluntatis sed ex obiecti oblata excitatione, vel ex locutione aut infusione alterius, potest immediate liberè velle aut non velle talis obiectum. At deinde, licet in homine sepe antecedit illa voluntas deliberandi, seu aliquid amplius inquirendi, vel considerandi de tali obiecto, etiam illa voluntas deliberandi non est naturalis, sed libera, quia nihil est, quod necessitet ad illam habendam: ergo neque illa voluntas deliberandi semper antecedit alium actum liberum circa omne obiectum, neque cum antecedit semper est naturalis ac necessaria. Et ratio est, quia, ut voluntas velit obiectum, non est necesse, ut prius voluerit considerationem obiecti, sed satis est, quod talem considerationem habeat, siue illam considerationem habeat à natura, siue à voluntate, siue aliunde. De necessitate enim obiecti volendi solum est, quod sit præcognitum: quod vero illa cognitio hinc vel inde proveniat, accidentarium est. Et eadem ratione, etiam si sepe accidat consultationem & inquisitionem intellectus esse directè voluntariam, non oportet, ut sit ab aliqua volitione naturali seu necessaria, sed potest esse à volitione libera, imò moraliter ita accidit, & ideo sepe consideratio est culpabilis, quia consideratio poterat per liberam voluntatem haberi. Ex hoc ergo capite non est necesse, ut aliquis actus naturalis voluntatis præcedat liberum.

VII.

An omnis intentio sit via necessaria.

Aliter obicit potest, quia intentio finis semper præcedit electionem mediorum: intentio autem finis necessaria est: nam libertas, ut Aristoteles & D. Thomas sentiunt, solum est in electione mediorum: ergo ex hoc capite ante actum liberum antecedit semper aliquis actus necessarius, qui est principium primum, & ratio electionis liberæ: ergo in eo ponenda

est primò libertas arbitrij. Respondeo, & falsum assumi, & malè colligi. Non enim omnis intentio finis necessaria est, sunt enim multi fines particulares, quos non solum quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem, liberè volumus, solumque finem ultimum aut summum necessariò amamus, idque quoad specificationem tantum, non quoad exercitium, saltem pro statu huius vite, ut paulò inferius attingemus, & ibi declarabimus, quomodo libertas dicatur versari circa electionem. Deinde etiam, quando intentio finis antecedit, libertas quæ est in electione mediorum non est ei attribuenda, ut proprio principio, sed facultati, à qua est ipsa intentio & electio, tum quia adhuc incertū est, an intentio sit proprium ac per se principium efficiendi electionem, vel tantum dispositio præiudicia, seu conditio necessaria ad illam: tum maximè quia etiam intentio concurrat actuè cum potentia ad electionem: tamen determinatio ad eligendum hoc medium præ aliis, non est ab intentione, sed ex virtute ipsius voluntatis, ex cuius influxu est intrinsecè voluntaria ipsa electio, & consequenter determinata ad hoc medium potius, quam ad aliud. Nulla ergo ratione intelligi potest, quod facultas libertatis propriè resideat in aliquo actu, sed in potentia à qua proximè est actus liber.

Et similibus argumentis facile ostendi potest liberum arbitrium non esse aliquem habitum. Primò quidem, quia vel talis habitus esset naturalis, & congenitus cum potentia, vel acquisitus per actus omni to habitus infusus, quia nunc de naturali libertate & de actibus ordinis naturalis loquimur. Primò dici non potest, quia iuxta veram doctrinam nullus est naturalis habitus, naturaliter inditus voluntati, si proprie loquamur de habitu, prout est qualitas distincta à potentia, addens illi facilitatem vel inclinationem, hanc enim non dat natura, sed vsus. Neque aliud docet experientia, vel ratio: nam inclinatio aut virtus, quam natura indidit potentia, non est aliud ab ipsa potentia. Vnde si fortasse Diuus Bonaventura, aut Albertus nomine habitus intelligentie habilitatem, seu vim connaturalem talis potentia, solum in nomine à nobis differunt. Secundum etiam dici non potest, quia habitus facultatis liberæ per actus liberos acquiruntur: antecedit ergo vsus liberi arbitrij huiusmodi habitum: ergo non potest ipsum liberum arbitrium consistere in tali habitu. Præterea est generalis ratio, quia habitus in tantum potest esse principium actus liberi, in quantum possumus eorum cum volumus: non ergo dat ipse habitus libertatem, sed potius (ut ita dicam) illam accipit à potentia, in qua residet, quatenus potentia est, quæ habita vtitur, & in eius facultate positum est illo vri, vel nō vri. Tertia ratio sit, quia habitus non dat posse operari, sed dat facilitatem in operando: vnde nullum actum naturalis ordinis potest voluntas efficere affecta habitu, quem absolute non possit absque habitu liberum autem arbitriū non necessariò requirit hanc facilitatem in operando, sed absolutam potestatem agendi & non agendi, positus omnibus requisitis: vnde de homine ratione & vrēs à principio liber est antequam illam facilitatem acquirat: non ergo consistit libertas in aliquo habitu, neque in potentia simul cum habitu, cum ipsa per se habeat absolutam potestatem. Solum in habitibus per se infusis id videri potest probabile, quatenus hi habitus non tantum dant facilitatem, sed ipsum etiam posse. Vnde concedi potest hos habitus complere ex hac parte intrinsecam libertatem respectu supernaturalium actuum. Quamvis etiam sine illis possit potentia, si alias habeat auxilium proportionatum, dici simpliciter libera ad tales actus, quia ad non eliciendos illos per se sufficit ad eliciendos autem non tantum per habitus, sed etiam per auxilia compleri potest. Neque in hac doctrina occurrit difficultas, nec Diuus Bonaventura, aut

aut Albertus argumentum aliquod obiciunt, quod nostra responsione indigeat.

Libertum arbitrium non esse potentiam, ab intellectu & voluntate distinctam

Supposito ergo facultatem liberam proximè potètam esse in aliqua potentia animæ, seu substantiæ intellectualis, inquirendum superest, quamnam potentia illa sit. Et in primis non defuerunt, qui dicerent, esse potentiam distinctam ab intellectu, & voluntate, ita tenet Alexand. Alenf. 2. par. q. 72. memb. 2. art. 1. §. 3. vbi ait, liberum arbitrium propriè & specialiter sumptum, esse potentiam quandam motricem distinctam ab intellectu & voluntate. Veruntamen hæc sententia neq. probari neq. intelligi potest. Aut enim est sermo de potentia motrice secundum locum, aut de potentia motrice aliarum potètiarum ad actus suos. De priori probabile est esse in anima, vel etiam in intelligentiis distinctam ab intellectu & voluntate, siue ad mouendum se, siue ad mouendas res alias, vt supra tactum est, & dicitur etiam infra tractando de intelligentiis creatis. Veruntamen non potest libertas in hac potentia formaliter constitui. Primò, quia illa potentia propriè non elicit actum immanentem, sed actionem transeuntem, & ideo imperfectior est quam oportet, vt fit capax formalis libertatis. Secundo, quia illa potentia non exit in actum, nisi applicata per voluntatem, mouet enim angelus vel homo se aut alia, quando vult, imò inuenerunt principii motus in viucentibus perfectioribus est appetitus: ergo illa potentia non est libera actiue, vt sic dicam, seu eliciue, sed passiue, seu imperatiue: non est ergo in se potentia libera, sed subiicitur potètiæ liberæ. Vnde eius actus solum est voluntarius per denominationem ab actu alterius potètiæ, non intrinsecè per se ipsam, quod necessarium est ad potentiam formaliter liberam, & paulò infra exponam. Si autem sermo sit de potentia motrice aliarum potètiarum, talis potentia in creatura intellectuali non est alia à voluntate & intellectu: nam loquendo de motione obiectiua, sic intellectus mouet voluntatem: si autem de motione effectiua seu applicatiua ad opus, sic voluntas est, quæ mouet & se, & alias potètiæ: non enim applicamur ad operandum liberè, nisi quia volumus: fingere ergo aliam potètiæ & superuacaneum est, & intelligibile, quia non nisi appetendo & volendo inclinamur & applicamur ad operandum.

Quod si fortasse Alenfis non re, sed ratione distinguat potentiam hanc motricem potètiarum à voluntate, & hoc sensu vocat liberum arbitrium distinctam potentiam à voluntate, primum solum in verbis à nobis differet. Deinde nò satis declarat munus liberi arbitri: non enim adæquatè consistit in motione aliarum potètiarum, sed etiam in volendo quouis obiecto, cum potestate non volendi illud. Sit ergo constans & certum facultatem hanc, in qua proximè est formalis libertas, non esse aliam ab intellectu & voluntate. Quæ autem harum potètiarum sit, explicandum superest.

Libertatem formalem non esse in intellectu sed in sola voluntate.

In qua re tres modi dicendi esse possunt. Primus est intellectum & voluntatem simul ac formaliter complere libertatem arbitrii, ita vt vtrique ex his potètiis formaliter libera sit in suis actibus & ex vniuersque libertate consistat perfecta libertas hominis cum suis humanis actibus. Hunc tenuit Durand. in 2. dist. 24. quæst. 3. Vbi primum ait intellectum simul cum voluntate esse potentiam formaliter liberam: putatq. esse sententiam Aristot. 9. Metaph. c. 3. vbi indistinctè Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

ait, potètiæ naturales esse liberas. Deinde subiungit Durandus, intellectum esse prius & perfectius liberum, quia cum proprium sit potètiæ rationalis esse liberam, quæ perfectius fuerit rationalis erit perfectius libera: intellectus autem est perfectior rationalis potètia: imò ille solus est propriè & quasi essentialiter rationalis: voluntas autem solum participatione seu subordinatione quadam, quatenus apta est ratione dirigit: ergo intellectus est etiam primariò liber. Et Confirmatur: nam intellectus non solum est liber, sed etiam est radix libertatis voluntatis: nam ex indifferentia iudicii, quod ad intellectum spectat, oritur indifferentia electionis, quæ pertinet ad voluntatem: ergo libertas prior & perfectior est in intellectu: nam propter quod vnumquodque tale & illud magis. Tandem hinc tacitè concludere videtur Durandus liberum arbitrium formaliter quasi coalescere ex intellectu & voluntate. Vnde & à Magistro ibi & à D. Thom. 1. 2. q. 1. art. 1. definitur liberum arbitrium esse facultatem voluntatis & rationis: illa enim particula & non copulatiue, sed collectiue sumenda est. Vnde munus liberi arbitrii non in solo iudicio, vel sola electione, sed in vtroq. simul consistit.

Secundus modus dicendi esse potest libertatem esse formaliter in solo intellectu, & non in voluntate. Hunc non inuenio apud aliquem auctorem: videtur autem posse satis probabiliter fundari in quadam sententia à multis recepta, nimirum voluntatè omnino determinari ad electionem à iudicio intellectus: ita vt nec sine illo possit determinari ad aliquid eligendum, neq. illo posito possit ab illo discrepare, seu non confirmari illi. Nam ex hoc principio aperte sequitur primò, potentiam voluntatis nò esse formaliter liberam. Primò, quia nunquam est in potestate eius agere, & non agere, positis omnibus requisitis antecedenter, vt superius declaratum est. vnum ex his requisitis est iudicium rationis, quo posito non est in potestate voluntatis, aut non agere, si iudicatum est esse agendum, aut agere, si iudicatum est non esse agendum. Secundo, quia voluntas in sua determinatione magis passiue, quam actiue, se gerit, cum necessitate quadam sequatur motionem alterius facultatis: at formalis libertas non potest esse in potentia vt mota, sed vt se mouente, sicut ostensum est. Tertiò declaratur exemplo potètiæ executiue, seu motiue secundum locum: illa enim & mouere potest, & cessare à motu, & hunc motum efficere vel contrarium, & tamen non est formaliter libera, quia id non potest quasi se mouens seu determinans, sed tanquam mota, & necessariò sequens motionem voluntatis: ergo idem dicendum erit de voluntate, cum pari necessitate obsequatur iudicio intellectus. Ex hac autem parte sic probata, necessariò concluditur altera, nimirum libertatem formaliter esse in intellectu quantum ad potestatem ferendi & non ferendi iudicium, quia alias nullibi relinqueretur formalis libertas. Et potest etià hæc pars confirmari argumentis Durandi.

XII.
Libertas non est in solo intellectu formaliter.

Tertius modus dicendi est libertatem esse formaliter in voluntate & non in intellectu. Hæc est Diui Thom. 1. p. q. 83. artic. 3. & 1. 2. q. artic. 13. artic. 1. adiuncto 6. & in 2. d. 24. quæst. 1. quibus locis idem tenent Caietan. Capreol. Conrad. & alii Thomistæ: consentiunt etiam Richard. dicta dist. 24. & Scotus d. 25. & Henric. quodlib. 1. quæst. 16. Et hanc sententiam censeo esse verissimam, quæ satis probata erit contra præcedentes, si ostenderimus non esse in intellectu formalem libertatem, quia nulla potètia præter voluntatem relinquitur, in qua esse possit. Id autem in hunc modum demonstrari potest, quia intellectus secundum se neq. est liber quoad specificationem sui actus neque quoad exercitium: ergo nullo modo est liber: neque enim alius modus libertatis excogitari potest.

XIII.
Libertas in sola voluntate formaliter residet.

XIV.

Prior pars probatur, quia intellectus ex natura sua determinatus est, ut assentiat vero, & dissentiat falso: quod si neutra harum rationum in obiecto sit, aut eam ipse non percipiat, neutrum actum elicere potest, quia non potest absque obiecto operari. Dices inter hæc membra dari posse medium, nimirum quod in obiecto intellectus non clare videat veritatem aut falsitatem: appareat tamen alio modo rationibus probabilibus, vel testimonio alicuius. Tunc ergo poterit intellectus esse liber quoad specificationem actus. Respondetur in primis, non posse intellectum ex se determinari ad speciem actus, nisi etiam possit se determinare ad exercitium, quia potentia non se determinat ad talem actum, nisi exercendo illum, & quia, ut supra diximus, libertas primo & per se cernitur in exercitio actus: si ergo ostenderimus, intellectum non esse ex se liberum quoad exercitium actus, constabit etiam circa talia obiecta non habere formalem libertatem quoad specificationem.

XV.

Præterea potest à priori declarari & probari, quia intellectus circa talia obiecta sic proposita, non ideo manet ex se quasi suspensus, & indeterminatus, quia habet intrinsecam vim & dominium sui actus, sed solum, quia obiectum non est factus applicatum, ut naturali impetu, quo inclinatur ad verum, ex necessitate in illud feratur. In quo cernitur magna differentia inter voluntatem & intellectum: nam intellectus non potest esse aliquo modo indeterminatus circa suum actum, nisi ob imperfectam propositionem obiecti. At vero voluntas etiam circa obiectum exacte propositum potest esse indifferens iuxta capacitatem obiecti. Et hæc ratio in intellectu diuino nulla est proprie indifferencia quoad iudicium, quia semper est actus scientiæ evidens, & cum perfecta manifestatione obiecti: in voluntate autem est indifferencia, respectu obiectorum, etiam perfectissimi proponantur.

XVI.

Et ratio magis à priori sumi potest ex diuersitate obiectorum intellectus & voluntatis: nam formale obiectum intellectus est veritas: in eodem autem obiecto non possunt esse veritas & falsitas, quia veritas consistit in indiuisibili, ut supra tractatum est, & ideo per se, & quantum est ex meritis obiecti intellectus semper est determinatus ad vnum quoad speciem actus: unde si interdum non satis determinatur, solum est, quia obiectum non satis proponitur seu apparet: non vero ex interna vi, & dominio ipsius intellectus supra actum suum. Voluntatis autem obiectum est bonum: potest autem idem obiectum esse simul bonum & malum, seu conueniens vel disconueniens in ordine ad diuersa, seu sub diuersis rationibus, & ideo stante perfecta obiecti propositione, seu cognitione, potest esse potentia appetitiua indifferens quoad specificationem ad prosequendum, vel refutandum tale obiectum: indifferencia ergo quoad specificationem per se ac formaliter non reperitur in intellectu, sed in voluntate.

XVII.

Alter pars de necessitate quoad exercitium probatur, quia nulla potentia cuius actus non sit intrinsece voluntarius potest esse formaliter libera quoad exercitium: sed actus intellectus non est intrinsece voluntarius: ergo intellectus non est potentia formaliter libera. Ut intelligatur antecedens, suppono duobus modis posse actum esse voluntarium: primo extrinsece per denominationem ab actu alterius potentie mouentis seu applicantis aliam potentiam ad opus: quomodo deambulatio est voluntaria, quando quis sponte sua se mouet. Secundo modo est aliquis actus voluntarius intrinsece & per seipsum, ut actus amoris voluntarius est, quid enim magis spontaneum quam amare? & tamen per se loquendo, non est voluntarius per denominationem ab alio actu, sed per seipsum. Non enim est necesse, ut qui amat, priori & distincto actu velit amare, & quamuis in-

terdum aliquis pro libertate sua id facere possit, tamen est accidentarium ad voluntarium amorem: immediate enim & absque priori actu potest quis amorem elicere: & ipsummet amare, intrinsece est velle amorem. Sed est differentia, quod in priori modo voluntarij actus, qui denominatur voluntarius ab alio, est obiectum, & effectus eius: obiectum quidem, quia in ipsum tendit prior actus: effectus autem, quia talis actus non solum est volutus ut obiectum, sed etiam causatus, saltem mediate, quatenus ex vi actus voluntatis vel appetitus applicatur inferior potentia ad operandum. At vero actus, qui per seipsum est intrinsece voluntarius, non comparatur ut proprium obiectum, vel effectus ad illum actum, quo est voluntarius, quia est voluntarius seipso, & non est proprie obiectum vel effectus sui ipsius: habet ergo aliud obiectum, in quod directe tendat, & est effectus potentie, à qua elicitur, & solum per quandam virtualem reflexionem quam in se includit, est voluntarius: unde dici solet volutus per modum actus, non per modum obiecti.

Ex quo intelligitur, nullum actum posse esse intrinsece & per seipsum voluntarium, nisi ille, qui est elicitus à potentia appetitiua. Probatur, quia proprium voluntarium, ut distinguitur à connaturali, formaliter provenit ab aliquo actu elicit ab appetitu vitali: & ita in priori modo voluntarij actus ille, qui extrinsece dicitur voluntarius, eam denominationem recipit ab aliquo actu elicit ab aliquo appetitu vitali, à quo imperatur: ergo actus, qui per seipsum est voluntarius, cum non recipit hanc denominationem ab alio actu elicit ab appetitu, necessarium debet esse elicitus ab appetitu vitali. Et ex ipsa ratione & modo talis actus potest etiam reddi ratio: nam actus elicitus à voluntate est per modum intrinsecæ, & spontaneæ tendentiæ, & inclinationis in obiectum: & ideo talis tendentia se ipsa etiam est spontanea: hic autem modus tendentiæ est proprius appetitiuæ potentie: ergo est etiam illius proprium, quod actus eius sit per seipsum intrinsece voluntarius: cum ergo intellectus non sit potentia appetens, constat actum eius non esse per seipsum intrinsece voluntarium, quærat posterior pars antecedentis assumpti.

Prior vero pars, scilicet solum illam potentiam esse posse liberam quoad exercitium, cuius actus est intrinsece voluntarius, declaratur in hunc modum, quia exercitium actus, seu (quod idem est) determinatio potentie ad operandum, esse debet aut naturalis ex solo impetu naturæ, aut voluntaria ex inclinatione elicit operantis. Neque enim intelligi potest alia ratio, ob quam causa aliqua exeat in aliquod opus, nisi vel quia est talis naturæ ex se determinata ad illud opus, vel quia vult & appetit tale operationem. Sed potentia libera quoad exercitium non determinatur ad opus ex solo impetu naturæ: ergo est determinanda voluntarie: ergo aut extrinsece per voluntarium elicitum ab alia potentia: & sic non erit potentia formaliter libera, sed imperata: quia ipsa non se mouet quoad exercitium, sed mouetur, & determinatur ab alio: Vel per voluntarium intrinsecum: & sic necesse est, ut talis potentia sit appetitiua: ergo ut potentia aliqua sit formaliter libera quoad exercitium, id est, potens se ipsam determinare ad exercendum actum liberum, necesse est, ut sit potentia intrinsece voluntarie operans per suum actum: cum ergo intellectus non sit talis potentia, ut per se constet, recte concluditur ipsum non esse potentiam formaliter liberam in exercitio sui actus.

Quod quidem confirmari potest primo ex communi modo sentiendi, & loquendi omnium hominum: cum enim possit homo de hac re vel illa considerare, si quis interrogetur cur potius in huius rei consideratione quam alterius occupetur, respondet: id facere quia vult: imò & qui credit ea, quæ non manifeste videt, credit quia vult, voluntate ratione regu-

regulari, si prudenter colit: & ideo dicunt Theologi credere esse meritorium, & pendere ex pia affectione voluntatis: ergo signum est intellectum nunquā liberē determinari ad alterutram partē nisi per voluntatem: ergo non est ipse in se formaliter liber. Et confirmatur tandem, nam quando actus seu exercitium actus intellectus, nō habetur ex necessitate naturæ non potest ab homine assumi, seu præferri carentia talis actus seu exercitii nisi per quandam electionem, quā hoc præfertur alteri: sed electio est actus voluntatis: ergo determinatio potentia ad exercitium actus semper est per imperium seu motionem voluntatis eligentis: atq; ita tota libertas talis actus est formaliter ex voluntate, & non ex intellectu. Idemque maiori ratione concluditur, quando electio non solum est de exercitio actus intellectus, sed etiam de specie eius, ut cum quis eligit credere si mihi terporius quam discredere, vel dubitare: illud enim necesse est fieri per voluntatem determinantem intellectum, ut recte dixit D. Thom. 2.2. q. 2. artic. 1. ad tertium.

XXII. Ex probatione igitur huius partis relinquitur in primis satis improbat opinio Durandi: nam si intellectus non est formaliter liber, non potest liberū arbitrium formaliter consistere in collectione seu aggregato vtriusque potentia intellectus & voluntatis. Dico autem *formaliter*, nam radicaliter pertinet intellectus seu ratio ad liberum arbitrium. Quo sensu dictum est, liberum arbitrium esse facultatem voluntatis, & rationis. Est enim voluntas formaliter, rationis autē præsuppositiue seu radicaliter. Neque oportet cum Scoto, Henrico, & aliis disputare, qui negant rationem esse dicendam radicem libertatis, sed solum conditionem necessariam ad libertatem: nam hi auctores videntur de modo loquendi magis quam de re contendere. Nam, quia cognitio solum est necessaria conditio, præuia ad volitionem, ideo modum cognitionis solum appellare volunt conditionem necessariā ad modum volitionis, qui in libertate consistit. Optime tamen dici potest, radicem libertatis esse rationis seu intelligentiæ vsum: nam, si de potentia ipsius loquamur, potentia appetitiua sequuntur cognoscitiua, ita ut licet radix earum sit anima, immediate tamen est radix potentia cognoscitiua, & mediante illa appetitiua: & ita perfectior appetitus radicatur proximē in perfectiori potentia cognoscente: ergo etiam hæc perfectio formalis libertatis oritur ex perfectione intelligendi seu rationandi. Sicut ergo vna passio est radix alterius, ita libertas voluntatis dicitur radicari in intelligentia rationis. Et eadem est proportio inter actus, quia sicut est ordo per se inter potentias, ita inter actus earum: & quia moraliter illa est causalitas per se, fundamentum autem totius esse moralis est libertas: igitur etiā indifferentia in actibus voluntatis prouenit ex iudicio rationis, ut recte docet D. Tho. 1. p. q. 83. ar. 1. & alius locis supra citatis, quem Thomistæ eisdem locis sequuntur: & Son. Iauell. & alii 9. Metaph.

XXIII. Solum oportet obseruare dictos auctores sæpe dicere indifferentiam actus voluntatis oriri ex indifferentia iudicii rationis: in qua locutione cauenda est æquiuocatio vocis *indifferentia*, nam attributa voluntati in ipsa potentia significat formalem libertatem, seu potentiam ad vtrumlibet: in actu vero eius significat immediatam habitudinem ad potentiam elicientem actum, cum proxima potestate ad oppositum. Vnde si in eodem sensu dicatur indifferentia actus voluntatis oriri ex indifferentia iudicii, non est vera sententia: quia in iudicio, ut antecedit voluntatem, non potest esse hæc formalis indifferentia, ut demonstratum est. Aliter ergo sumenda est indifferentia attributa iudicio ut radici libertatis, & potest dici indifferentia non formalis sed obiectiua, nā quia iudicium rationis propter suam perfectionē & amplitudinem proponit in obiecto varias rationes con-

uenientiæ, vel disconuenientiæ, & similiter proponit medium non semper ut necessarium, sed ut indifferens, quia & discernit gradum utilitatis & difficultatis eius, & simul inuenit, vel proponit alia media: ideo fundamentum est liberæ electionis voluntatis. Quod autem in iudicio non sit alia indifferentia, vel libertas necessaria, satis constat ex dictis supra contra opinionem Heruzi. Et patet facile in libertate diuina, nam præsupposita sola naturali scientia obiectorum omnium possibiliū, voluntas diuina liberē vult hoc vel illud extra se, propter solam indifferentiam vel non necessitatem obiectorum, quam per naturalem scientiam clarissime & necessario intelligit.

Atque ita satisfactum est omnibus fundamentis Durandi: nam esse potentiam formaliter liberam nō est idem quod esse potentiam rationalem, nec necessariū illud concomitans: sed solū comitatur potētiam appetitiuam rationalem: ad potentiam autē rationalem ut sic solum consequitur quod sit libera formaliter aut radicaliter. Et hoc modo intelligendus est Arist. 9. Metaph. ubi indistincte loquitur de potentiis rationalibus per modum vnius, solumq; intēdit docere in parte rationali quam mentem appellamus, esse indifferentiam in operando: quomodo autem ad hanc differentiam concurrant singulæ potentia illius partis superioris, non tractat, à nobis autem declaratum est.

XXIV. Secundō ex probatione eiusdem partis improbatā relinquitur secunda sententia, quæ formalem libertatem in voluntate negabat: nam si formalis libertas non est in intellectu, ut ostensum est, necesse est ut sit in voluntate, aliās nullibi esset. Deinde est per se se valde improbabilis illa sententia, & aliena ab omni hominum sensu: omnes enim censent hominem esse liberū, quia, si vult, operatur, & si vult, cessat. Vnde etiam Scriptura sacra hanc potestatem indifferentem maximē attribuit voluntati 1. ad Corin. 7. *Non habens necessitatem, sed potestatem habens sua voluntatis*, & ideo etiā omnis bonitas & malitia omnisque ratio præmii aut pœne in voluntate esse cēsetur, ut laus Theologi tradunt. Ac disertē Con. Triden. sess. 6. c. 5. cum docuisset esse in potestate hominis libere cooperari vel resistere gratiæ, expressē declarat id facere hominem *libera sua voluntate*, vel sola, si resistat, vel adiuta Dei gratia, si cooperetur. Ac deniq; antiqui Patres hac ratione liberum ipsum arbitriū sæpe nominant *liberam voluntatem*, ut videre est in August. lib. 3. de lib. arb. c. 1. & seq. & in Damas. lib. 2. de fide. c. 25. interdum vero vocant liberum voluntatis arbitrium, ut patet apud Aug. lib. 5. de Ciuit. c. 9. & Ambr. lib. 2. de fide, c. 3.

XXV. Atque ex hac parte, quod voluntas sit formaliter libera, potest confirmari altera, quod scilicet intellectus non sit formaliter liber: quia non sunt ponendi in homine actus elicitī à duabus potētis per se liberi ex solis habitudinibus ad suas potentias, aliās duplex inordinatio moralis esset in huiusmodi actibus intellectus & voluntatis. Itaque statim ac intellectus iudicaret hoc obiectum prauum esse eligibile in hoc actu præcisē sumpto, & ante alium consensum voluntatis esset malitia: quia de se est rationi dissonus, & alioqui est formaliter liber. Rursus in electione talis obiecti esset noua malitia, quia ille est nouus actus liber quem homo vitare posset, & de obiecto rationi contrario. Quod si stante illo iudicio adhuc voluntas non consentiret, nihilominus homo dignus esset reprehensione ratione talis iudicii, non ratione aliquius voluntatis prioris, formalis aut virtualis, sed præcisē ob libertatem intellectus. Eademque ratione consideratio aut error posset esse culpabilis ratione solius intellectus absque interuentu voluntatis: quæ omnia sunt absurda, cū nihil magis repugnet quā esse peccatū absq; voluntario. Sicut ergo non est in homine alia formalis bonitas vel malitia moralis, nisi quæ à voluntate prouenit: ita neq; est alia potētia

formaliter libera præter voluntatem. Neque hoc est contra perfectionem intellectus, quia simpliciter maior perfectio est esse regulam voluntatis, cui perfectioni repugnat libertas formaliter in eadem potentia, tum quia regula debet esse certa, & de se immutabilis, tum etiam quia illa operatio quæ est regula, non est per inclinationem & tendentiam in rem regulatam, sed per quandam commensurationem ad illam, quæ commensuratio non est indifferens, sed certa & determinata: voluntas autem, quia est quasi cæca, indiget regula, aut directione intellectus: quia verò tendit in suum obiectum per voluntariam inclinationem perfectam, capax est libertatis: & in hoc potest secundum quid excedere intellectum, quâvis simpliciter sit in perfectione inferior.

SECTIO VI.

Quomodo causa libera determinetur à iudicio rationis

I.
Prima sententia.

Superest tamen respondeamus ad difficultatem in fauorem secundæ sententiæ propositam, quæ aliam questionem postulat: quomodo scilicet voluntas, dum libere vult, à ratione determinetur. In qua discipuli D. Thom. supra citati, & alii recentiores omnino contendunt non posse voluntatem determinari, ad liberum actum, nisi præcedat in intellectu definitum iudicium practicum, vel ut alii loquuntur, imperium quo hic & nunc pensatis omnibus, definitam sententiam proferat, hoc esse homini eligendum: vel impulsum qui hac voce explicatur, *fac hoc*, efficiat. Ratio esse potest, quia voluntas non potest ferri, nisi in obiectum cognitum, & per rationem propositum, cum sit appetitus rationalis 3. Ethic. ca. 2. ergo donec ratio determinatè iudicet quid eligendum sit, non potest voluntas eligere: alias tenderet in obiectum incognitum: quia cognitio vera non est sine iudicio, per puram enim apprehensionem nondum cognoscitur an res sit talis, vel non sit: ergo & e conuerso stante illo definito iudicio, hoc est eligendum, non potest voluntas non eligere: quia alias etiâ tunc sine ratione duceretur: & formaliter, vel virtualiter saltem ferretur in incognitum: quia non eligendo, vel formali, vel virtuali actu refutat illud obiectum, vel vult non amplecti tale medium sine vlla ratione vel iudicio: repugnat ergo voluntatem sic operari. Propter quod fortasse dixit Bernard. libr. de grat. & libero arbit. habere semper voluntatem cognatam rationem, quia licet non semper ex ratione, nunquâ tamen absque ratione mouetur.

II.
Secunda sententia Henrici Scoti. Andr.

Hæc vero sententia non placet Henrico, neque etiam Scoto & discipulis eius, ut patet ex locis citatis, & ex Antonio, Andr. 9. Metaphysic. q. 2. Et sane ratio insinuata in superiori sectione referendo secundam sententiam apud me est irrefragabilis: nam si illud iudicii rationis est ita prærequisitum ad operandum ut in suo genere sit causa necessaria ad actum liberum voluntatis: & illo iudicio posito voluntas non potest non consentire illi: ergo voluntas non est talis potentia, quæ positis omnibus absolute prærequisitis ad operandum, possit velle & non velle: ergo non est potentia libera. Tota collectio videtur evidens iuxta principia superius demonstrata. Et declaratur amplius, nam posito iudicio, voluntas ex necessitate vult in sensu (ut aiunt) composito: quod facile concedent auctores illius sententiæ: adeo ut Medin. 1. 2. quæst. 9. art. 1. dub. 2. post secundam concl. dicat stante imperio efficaci ex parte intellectus nullam restare libertatem in voluntate ad contradicendum. Et subdit, non habere imperium hanc efficaciam ab ista voluntate per se loquendo, quia cum non sit ab initio in infinitum, necessario deueniendum est ad vnum imperium intellectus anteverrens omnem actionem voluntatis, quod secum efficaciter rapiat voluntatem

Et Bellarminus, qui illam tenet sententiam libr. 2. de Beatorum est determinata ad amandum Deum posita visione Dei, ita in quacunque re particulari eligenda voluntas est determinata ad vnum quoad specificationem, & quoad exercitium, & re ipsa necessario eligit: quando aderit præsens iudicium practicum particulare dictans hic & nunc absolute omnibus consideratis hoc esse eligendum.

Sed tunc interrogo rursus an illud iudicium sit absolute & simpliciter necessarium, ita ut feratur ab intellectu ex vi solius obiecti, & medii evidentis, aut alterius causæ necessitantis intellectum ad tale iudicium: an vero sit actus simpliciter liber. Si primum dicatur, euidenter destruitur vsus libertatis, quia talis vsus neque cernitur in ferendo ipso iudicio, neque in actu voluntatis qui ad illud necessario cõsequitur. Neque hic inuenit quidquam sensus compositus, quia illa suppositio cum qua actus necessario cõponitur, est in se simpliciter necessaria & non libera, & est antecedens tanquam causa necessitans ad subsequente actum: qui modus compositionis in amore beatifico reperitur, nec potest actus voluntatis alio modo esse necessarius. Si vero dicatur iudicium illud esse liberum (ut tandem post inutiles & obscuras distinctiones concedit lauellus 9. Metaph. quæst. 4.) interrogo rursus, an illud iudicium sit liberum elicibile ex vi intellectus, vel imperatiue à voluntate. Primum dici non potest in sententia cum qua conuenimus, qui de hoc puncto disputamus, quod intellectus non est potentia formaliter libera. Si verò dicatur secundum, vel proceditur in infinitum, vel omnino destruitur illa sententia, nam de illo actu voluntatis qui determinat intellectum ad tale iudicium, inquiri non determinetur ex alio iudicio intellectus, & de illo redibit idem argumentum, & sic procedetur in infinitum. Si vero ille actus liber voluntatis non est ex determinatione similis iudicii prioris inferuntur duo, illi sententiæ contraria. Primum est voluntatem non determinari in omnibus suis actibus liberis à iudicio intellectus: secundum est nunquam sic determinari, nisi in virtute alicuius prioris volitionis liberæ, in vi cuius cætera consequuntur, & ab ea participant libertatem.

Dicit fortasse aliquis stante illo iudicio impossibile esse voluntatem non consentire: posse tamen voluntatem tollere iudicium illud: & propterea actum eius esse liberum & non necessarium, sed hæc responsio non satisfacit argumento proposito, sed tacite & implicite admittit illud iudicium esse liberum: alia non posset voluntas auferre illud: non declarat autem per quam voluntatem sit à principio liberum. Neque enim satis est si dicatur esse liberum indirecte, quia voluntas non impedit illud, tum quia saltem potuit voluntas habere volitionem liberam qua impediret illud iudicium, de qua redit idem argumentum, tum etiam quia licet ad negationem actus fortasse possit sufficere voluntarium indirectum, tamen ad exercitium positium actus liberi & imperati non sufficit, sed necessarius est actus formaliter liber imperans & determinans potentiam. Alia præterea enatio, quæ ex lauello supra sumi potest, non enervat vim argumenti: ait enim, iudicium illud esse liberum radicaliter, quod habet ab intellectu, & non à voluntate, sed hoc non est respondere ad dilemma factum, sed illud eludere, quia esse liberum radicaliter non est aliud quam esse radicem libertatis, quæ est in voluntate, de quo non inquiritur, sed de libertate formali: nã illemet actus intellectus qui est radix actus voluntatis, est verè ac formaliter elicitus à sua potentia, & de illo inquiritur, an ex necessitate, vel cum indifferentia elicitus sit à potentia. Alii respondent distinguendo de iudicio speculatiuo, vel practico, quia non speculatiuum, sed practicum determinat voluntatem. Et hoc aiunt esse liberum, etiam si contingat: